

فصل دوم: شروح و حواشی چاپ نشده

- ۳۰- ابضاح الکفایة محمد باقر شریف قریشی. ۲۴ ج ۴
۳۱- بلوغ الغایة فی شرح الکفایة سید مسلم حلّی. ۳۲۵ ج ۳
۳۲- تعلیقة علی الکفایة عبدالکریم بن محمد رضا بن حسن ۲۶
۳۳- تهذیب المبانی الاصولیة سید محمد حسین جلالی. ۲۷
۳۴- تیسیر الوصول فی شرح کفایة الاصول شهید شیخ قاسم رجیبی اسلامی
تهرانی (م ۱۴۰۰ ق)

۲۴ و ۲۵- مرگی در نور/ ۳۵۲. المصلح المجاهد/ ۱۳۶.

۲۶- همان مصدر/ ۳۴۹.

۲۷- همان مصدر/ ۳۵۲.

معظم له كثير التأليف بود و اجازه اجتهاد از آیت الله حاج سید محمد تقی خوانساری و آیت الله حاج شیخ محمد کاظم شیرازی داشت و در تهران تدریس می نمود.^{۲۸}

۳۵- توضیح الاصول شیخ محمد ابراهیم جتاتی شاهرودی (متولد ۱۳۱۴ هـ ش)

معظم له از شاگردان آیات عظام سید محسن حکیم، سید محمود شاهرودی، سید عبدالهادی شیرازی، شیخ حسین حلی و میرزا باقر زنجانی و سید ابوالقاسم خوئی است و اکنون در حوزه علمیه قم به تدریس اشتغال دارد.

۳۶- توضیح الکفایة شهاب الدین اشراقی بن محمد تقی (م ۱۳۶۰ ش)^{۲۹}

۳۷- تعلیقة علی الکفایة سید مهدی بن سید محمد رضا بن محمد باقر حسینی^{۳۰}

۳۸- توضیح الکفایة سید ابوالقاسم بن سید محمود بن محمد باقر حسینی تهرانی (م ۱۳۵۰ ق)^{۳۱}

۳۹- التعلیقات علی کفایة الاصول حاج سید محمد بن سید اسدالله بن سید عباس حسینی اشکوری نجفی.^{۳۲}

۴۰- توضیح الکفایة سید مهدی غضنفری بن سید محمد تقی^{۳۳}

۴۱- توضیح الکفایة سید احمد شهرستانی بن سید علی اصغر^{۳۴}

۴۲- تعلیقات علی الکفایة آقا محمد بن آقا محمد نبی بن نقی بن آقا محمد علی بن وحید بهبهانی^{۳۵}

۴۳- تعالیق علی الکفایة شیخ عبدالرزاق معقوق^{۳۶}

۴۴- تعلیقة علی الکفایة عبدالکریم بن محمد رضا بن حسن^{۳۷} ۳۸

۴۵- تعلیقه بر کفایة میرزا محمد کبیر قمی فرزند آقا حسین (م ۱۳۶۹)

۲۸- شهدای روحانیت در یکصد ساله اخیر

۲۹- اهل البیت یا چهره های درخشان / ۱۵۲.

۳۰- همان مصدر / ۳۵۳. المصلح المجاهد / ۱۳۳.

۳۱- الذریعة ج ۱/ ۳۴۱.

۳۲- الذریعة ج ۲/ ۲۱۳ (مستدرکات المؤلف).

۳۳- گنجینه دانشمندان ج ۵ / ۶۰.

۳۴- همان مصدر ج ۴ / ۹۷. المصلح المجاهد / ۱۲۴.

۳۵- المصلح المجاهد / ۵۹.

۳۶- المصلح المجاهد / ۱۳۱.

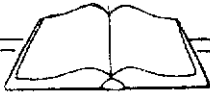
۳۷- المصلح المجاهد / ۱۲۸.

۳۸- آئینه دانشوران / ۳۵۴. المصلح المجاهد / ۱۲۴.

- ۴۶- تعلیقه برکفایه شیخ لطف الله صافی گلپایگانی بن محمد جواد^{۳۹}
- ۴۷- حاشیه بر کفایه الاصول میرزا مهدی آشتیانی بن میرزا جعفر (م ۱۳۷۲ هـ ق)^{۴۰}
- ۴۸- حاشیه علی الکفایه شیخ حسین رشتی نجفی کاظمی (م ۱۳۴۸ ق)^{۴۱}
- ۴۹- حواشی علی کفایه الاصول شیخ حسن بن محسن نجفی دجیلی (م ۱۳۶۶ ق)^{۴۲}
- ۵۰- حاشیه علی کفایه الاصول ابراهیم بن محمد نجفی حسینی شبر^{۴۳}
- ۵۱- حاشیه بر کفایه الاصول میرزا احمد آشتیانی فرزند محمد حسن (م ۱۳۹۷ هـ ق)^{۴۴}
- ۵۲- حاشیه علی کفایه الاصول حسن علی بن عبدالله بن محمد بن علی بن عیسی بن بدرقطیفی (م ۱۳۳۴ ق)^{۴۵}
- مؤلف از شاگردان صاحب کفایه و شیخ محمد طه نجف و آقا شیخ هادی طهرانی است.^{۴۵}
- ۵۳- حاشیه کفایه میرزا احمد کفائی (فرزند صاحب کفایه)^{۴۶}
- ۵۴- حاشیه کفایه میرزا محمد تقی تهرانی (نجل علامه حاج میرزا ابوالفضل تهرانی)^{۴۷}
- ۵۵- حاشیه بر کفایه مرحوم حاج آقا حسین طباطبائی بروجردی بن علی (م ۱۳۸۰ ق)

- ۳۹- لمحات فی الکتاب والحديث والمذهب/ ۱۴.
- ۴۰- علماء معاصرین ۲۵۸. دائرة المعارف بزرگ اسلام / ۴۱۰. آثار الحجج ج ۱ / ۲۳۲.
- ۴۱- علماء معاصرین / ۱۴۶.
- ۴۲- معجم مؤلفی الشيعة / ۱۷۱. الذريعة ج ۱۰۹ / ۷. ماضی النجف وحاضرها ج ۲ / ۲۷۱.
- ۴۳- الذريعة ج ۱۸۶ / ۶. معجم مؤلفی الشيعة / ۲۲۳.
- ۴۴- مقدمه چهارده رساله فارسی از رضا استادی.
- ۴۵- اعلام الشيعة ج ۱ / ۴۵۳. معجم المؤلفین ج ۳ / ۳۵۶. معجم رجال الفكر والادب / ۶۱.
- ۴۶- تاریخ علماء خراسان / ۳۴۵. وفيات العلماء / ۲۲۲. گنجینه دانشمندان ج ۷ / ۹۴.
- ۴۷- تفسیر روان جاوید ج ۵ / ۴۸۷.

مرحوم آیت الله بروجردی در سال (۱۳۱۸ق) به نجف اشرف هجرت و در درس
آخوند خراسانی شرکت کرده و در همان اوان بر کفایه حاشیه می زند.^{۴۸}

- ۵۶- حاشیه بر کفایه شیخ ابوالقاسم اصفهانی.^{۴۹}
۵۷- حاشیه بر کفایه سید صادق روحانی قمی بن سید محمود^{۵۰}

۵۸- حاشیه بر کفایه حاج شیخ مهدی حکمی قمی (م ۱۳۶۰ق)
حضرت آیت الله مرعشی نجفی فرمود: مؤلف، این حاشیه را به من نشان داده
است.

- ۵۹- حاشیه کفایه حاج سید محمد مهدی خلخالی^{۵۱}
۶۰- حاشیه بر کفایه شیخ زین العابدین سرخه‌ای^{۵۲}
۶۱- حاشیه بر کفایه الاصول سید احمد سبط الشیخ دزفولی نجفی (م)

(۱۳۵۴ق)

مؤلف از شاگردان صاحب کفایه و میرزای مجدد شیرازی است.^{۵۳}
۶۲- حاشیه بر کفایه الاصول شیخ محمد باقر بن محمد مهدی زنجانی

(م ۱۳۵۴ق)^{۵۴}

در کتاب الفهرست لمشاهیر علماء زنجان گوید:

هو من اجلاء تلامذة المحقق النائینی، محقق فاضل مدرس معاصر جلیل القدر.

۶۳- حاشیه بر کفایه سید ابوالحسن رفیعی قزوینی (م ۱۳۹۳)

معظم له از سال (۱۳۴۴ق) بدستور استاد خود شیخ عبدالکریم حائری در مسجد

بالا سر قم بر کرسی تدریس نشست و جمع بسیاری در درس او شرکت می کردند. وی

.....

۴۸- گنجینه دانشمندان ج ۳۵۱/۱، رجال قم / ۱۱۰، از فهرست های خطی کتابخانه مسجد اعظم قم

۷۱۷/، آثار الحجّه ج ۲۰/۲، زندگانی حضرت آیت الله چهارموقی / ۱۶۱.

۴۹- آثار الحجّة ج ۳۸/۲.

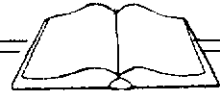
۵۰- آثار الحجّة ج ۹۵/۲. بشت المسائل المستحدثة.

۵۱- گنجینه دانشمندان ج ۴۴۳/۴.

۵۲- همان مصدر ج ۴۸۱/۴.

۵۳- همان مصدر ج ۱۴۴/۵.

۵۴- همان مصدر ج ۲۳۴/۵.

جامع معقول و منقول بوده و بیان شریعی داشته است.

- ۶۴- حاشیه بر کفایة حاج شیخ مرتضی حائری یزدی (م ۱۴۰۶ هـ ق)
وی نجل آیت الله مؤسس است که از سال (۱۳۲۶ ش) در حوزه قم تدریس خارج
فقه و اصول را شروع کردند و تا آخر عمر نیز بر انجام این وظیفه تداوم داشتند.
- ۶۵- حاشیه کفایة میرزا محمد علی شاه آبادی بن محمد جواد (م ۱۳۶۳ ق)
امام خمینی (دام ظلّه) درباره ایشان فرمود: مرحوم آیت الله شاه آبادی علاوه بر آنکه
یک فقیه و یک عارف کامل بودند، یک مبارز به تمام معنی هم بودند. ۵۵
- ۶۶- حاشیه کفایة سید محسن حسینی جلالی ۵۶
- ۶۷- حاشیه بر کفایة میرزا علی آقا غروی بن اسدالله ۵۷
- ۶۸- حاشیه بر کفایة علی مشکوة بن حاج زین العابدین خوزانی ۵۸
- ۶۹- حواشی مختصر بر کفایة شیخ احمد علوی بن آخوند ملاحسین
اردکانی ۵۹
- ۷۰- حاشیه کفایة الاصول سید احمد زنجانی بن سید عنایت الله بن
مهرعلی (م ۱۳۹۳ ق)
- ترجمه مؤلف در مجله نورعلم ش ۲۶ آمده است.
- ۷۱- حاشیه کفایة ناصر مکارم شیرازی
از اساتید ما و صاحب تألیفات بسیار.
- ۷۲- حاشیه الكفایة جلال طاهر شمس گلپایگانی .
- ۷۳- حاشیه الكفایة سید حیدر صدرین سید اسماعیل (م ۱۳۵۶ ق)
- استاد ما علامه سید کاظم حسینی حائری در مقدمه مباحث الاصول، وی را اینگونه
ستوده است: سید، جلیل القدر، عظیم المنزله، حامل لواء التحقیق، نابغه دهره، و نادرة

.....

۵۵- آثار الحجّة ج ۱/۲۱۸. مجله نورعلم مقاله نجوم امت ش ۱۳۲/۹، استاذزاده.

۵۶- ذکر آیه الله الجلالی /ص ۴۵.

۵۷- گنجینه دانشمندان ج ۷/۲۸۵.

۵۸- همان مصدر ج ۷/۳۵۴.

۵۹- همان مصدر ج ۷/۴۴۱.

عصره، عابد، زاهد، عالم، عامل^{۶۰}:

۷۴- حاشیه الكفایة شیخ خضرالدجیلی بن شیخ عباس (م ۱۳۸۳)

از شاگردان شیخ علی جواهری و آقا ضیاءالدین عراقی است.^{۶۱}

۷۵- حاشیه الكفایة شیخ آقا رضا مدنی کاشانی بن مولی عبدالرسول^{۶۲}

۷۶- حاشیه الكفایة سید محمد صادق آل بحر العلوم بن سید حسن^{۶۳}

۷۷- حاشیه الكفایة شیخ غلامحسین مرندی^{۶۴}

۷۸- حاشیه الكفایة سید صدرالدین صدر بن سید اسماعیل (م ۱۳۷۳ق)

معظم له از مراجع تقلید و از تلامذه مرحوم آخوند خراسانی و یکی از زعمای ثلاث

حوزه قم بعد از فوت مؤسس آن و وصی آیت الله حاج شیخ عبدالکریم حائری و صهر

آیت الله حاج آقا حسین قمی بودند.^{۶۵}

۷۹- حاشیه برکفایة میرزا کاظم تبریزی بن فرج الله^{۶۶}

۸۰- حاشیه برکفایة حاج شیخ حسین وحید خراسانی^{۶۷}

۸۱- حاشیه الكفایة میرزا محمد طاهر اردبیلی نجفی^{۶۸}

۸۲- حاشیه الكفایة میرزا رضی بن میرزا محمد حسن زنوزی^{۶۹}

۸۳- حاشیه الكفایة سید محمد حجت (م ۱۳۷۲ق)^{۷۰}

۶۰- نقیب البشر/ ۶۸۴. تذکره القیور یا دانشمندان و بزرگان اصفهان / ۱۴۵. مباحث الاصول (تقریر

پوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
آل جامع علوم انسانی

۶۱- نقیب البشر/ ۶۹۹.

۶۲- همان مصدر/ ۷۶۰.

۶۳- همان مصدر/ ۸۶۷.

۶۴- الذریعة ج ۷/ ۱۰۹.

۶۵- اختران تابناک ج ۱/ ۲۶۸۹. نورعلم ش ۷/ ۷۷ مقاله نجوم امت. تذکره القیور / ۳۸۸.

مجلس نشین قدس / ۷۷. زندگانی حضرت آیت الله چهارسوقی / ۲۱۷.

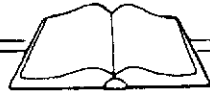
۶۶- گنجینه دانشمندان ج ۲/ ۲۴۲.

۶۷- همان مصدر ج ۲/ ۳۰۱.

۶۸- همان مصدر ج ۲/ ۶۶.

۶۹- معجم رجال الفكر والادب / ۸۶.

۷۰- ریحانة الادب ج ۲/ ۲۴. مجلس نشین قدس / ۷۶.

ترجمه این فقیه عالیقدر را در مجله نورعلم ش ۱۰ ص ۸۵ نوشته ایم.

۸۴- حاشیه کفایه سید حسین اشکوری (م ۱۳۴۹ق) ۷۱

۸۵- حاشیه کفایه سید محسن خرازی.

۸۶- حاشیه کفایه الاصول حاج میرزا مصطفی بن میرزا حسن مجتهد (م

۱۳۳۸ق)

علامه امینی در شهداء الفضیلة گوید: از نوابغ عصر حاضر است... و در ادبیات عرب استادی توانا و در سرودن اشعار عربی زبردست بود چنانکه علامه و رهبر مصلح شیخ محمد حسین آل کاشف الغطاء در قصیده‌ای بلند هنرمندی و استادیش را در شعر و ادب عربی ستوده است: ۷۲

۸۷- حاشیه کفایه شهید سید محمد علی قاضی طباطبائی (م

۱۳۵۹هـ. ش)

معظم له از علمای مبارز و فعال بود که در دوران انقلاب اسلامی ایران مجاهدتها کرد و کراراً بازداشت و تبعید شد و پس از پیروزی انقلاب اسلامی به امامت جمعه شهر تبریز منصوب شد و بدست منافقین کوردل به شهادت رسید. ایشان بسیاری از کتب ارزشمند پیشینیان را تصحیح کرده و با مقدمه خود به چاپ رسانده است. ۷۳

۸۸- حاشیه کفایه محمد حسن فرزند محمد فرزند عبدالله مظفر. ۷۴

۸۹- حاشیه کفایه الاصول شیخ موسی کاشف الغطاء بن مرتضی. ۷۵

۹۰- حاشیه کفایه حاج میرسید علی نجف آبادی بن سید حسن.

مؤلف، از مراجع تقلید در اصفهان و از شاگردان آخوند خراسانی بوده است. ۷۶

۹۱- حاشیه کفایه حاج میرزا کمال الدین ابوالهدی کلباسی فرزند میرزا

ابوالمعالی (م ۱۳۵۶ق)

مؤلف، از شاگردان صاحب کفایه است. ۷۷

.....

۷۱- نباء البشر / ۵۹۱.

۷۵- شعراء الغری ج ۱۱ / ۵۲۰.

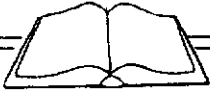
۷۲- شهیدان راه فضیلت / ۵۵۱.

۷۶- تذکرة القیور / ۴۳۲.

۷۳- مجلس نشین قدس / ۶۳.

۷۷- تذکرة القیور / ۱۰۷.

۷۴- دایرة المعارف تشیع ج ۱ / ۲۲۱.

- ۹۲- حاشیه کفایة الاصول مرتضی بنی فضل (متولد ۱۳۱۴ ه. ش)
- ۹۳- حاشیه کفایة الاصول سید عبدالکریم موسوی اردبیلی
- معظم له در سال (۱۳۴۴ ه. ق) متولد شد و در سال ۱۳۶۳ به حوزه علمیه قم وارد شد، وی از شاگردان مرحوم آیت الله بروجردی و مرحوم آیت الله حجت و مرحوم آیت الله میرزا عبدالهادی شیرازی و آیت الله سید ابوالقاسم خوئی و مرحوم علامه طباطبائی است.
- ۹۴- حاشیه علی الكفایة میرزا محمد بن میرزا عبدالله بن احمد کاوندی^{۷۸}
- مؤلف کتاب الفهرست لمشاهیر علماء زنجان می نویسد: من فطاحل تلمذة صاحب الكفایة، محقق فاضل بارع، حسن التقرير جید التصرف و كان اعجوبة
- ۹۵- حاشیه کفایة مولی محمد تقی گلپایگانی بصیر (م ۱۳۵۲)
- از شاگردان مصنف است^{۷۹}
- ۹۶- حاشیه کفایة سید حسین بن علی بن ابوالقاسم بن محمد حسن بختیاری اصفهانی
- داماد سید ابوالحسین اصفهانی و از شاگردان میرزای مجدد شیرازی است.^{۸۰}
- ۹۷- حاشیه کفایة شیخ محمد ابراهیم بن شیخ علی بن محمد حسین کلباسی^{۸۱}
- ۹۸- حاشیه کفایة حاج میرزا احمد بن حاج محمد رضا^{۸۲}
- ۹۹- حاشیه کفایة میرزا محمد کفائی (م ۱۳۵۵)^{۸۳}
- ۱۰۰- حاشیه کفایة شیخ علی بن شیخ یوسف بن علی فقیه حاریصی عاملی بر جزء اول است^{۸۴}
- ۱۰۱- حاشیه کفایة میرزا محمد فیض قمی (م ۱۳۲۹ ش)^{۸۵}
- ۱۰۲- حاشیه کفایة سید محمد بن سید علی حسینی جلالی کشمیری^{۸۶}

۸۳- المصلح المجاهد/۱۲۶.

۸۴- المصلح المجاهد/۱۲۶.

۸۵- لفت نامه دهخدا.

۸۶- المصلح المجاهد/۱۲۷.

۷۸- کتاب الفهرست لمشاهیر علماء زنجان/۷۵.

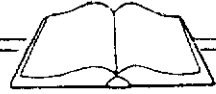
۷۹- المصلح المجاهد/۱۲۴.

۸۰- المصلح المجاهد/۱۲۵.

۸۱- المصلح المجاهد/۱۲۴.

۸۲- المصلح المجاهد/۱۲۷.

شیخ علی بن شیخ محمد سماکه (م ۱۳۹۰) ^{۸۷}	۱۰۳- حاشیه کفایه
محمد جواد ظالمی ^{۸۸}	۱۰۴- حاشیه کفایه
سید محمد علی حمامی ^{۸۹}	۱۰۵- حاشیه کفایه
شیخ جواد بن علی تبریزی ^{۹۰}	۱۰۶- حاشیه کفایه
شیخ مسلم بن موسی شرابی قمی ^{۹۱}	۱۰۷- حاشیه کفایه
سید جمال خوئی ^{۹۲}	۱۰۸- حاشیه کفایه
سید کاظم محمدرضا رفسنجانی ^{۹۳}	۱۰۹- حاشیه کفایه
سید محمد جعفر حسینی مرعشی ^{۹۴}	۱۱۰- حاشیه کفایه
شیخ مصطفی حسن تبریزی ^{۹۵}	۱۱۱- حاشیه کفایه
محمد آصف بن حاج میرزا ^{۹۶}	۱۱۲- حاشیه کفایه
موسی بن شیخ مرتضی بن عباس ^{۹۷}	۱۱۳- حاشیه کفایه
غلام علی بن مهدی تبریزی ^{۹۸}	۱۱۴- حاشیه کفایه
محمود بن سید سلطان علی تستری ^{۹۹}	۱۱۵- حاشیه کفایه
ابوالحسن بن حسینی اردبیلی (م ۱۳۷۵) ^{۱۰۰}	۱۱۶- حاشیه کفایه
محمد حسن بن محمد (م ۱۳۷۰) ^{۱۰۱}	۱۱۷- حاشیه کفایه
شیخ فتاح بن شیخ شیخ الاسلام ^{۱۰۲}	۱۱۸- حاشیه کفایه
شیخ عبدالکریم زنجانی (م ۱۳۸۸) ^{۱۰۳}	۱۱۹- حاشیه کفایه
شیخ آزاد قزوینی ^{۱۰۴}	۱۲۰- حاشیه کفایه

۹۷- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.	۸۷- المصلح المجاهد/ ۱۲۷.
۹۸- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.	۸۸- المصلح المجاهد/ ۱۲۷.
۹۹- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.	۸۹- المصلح المجاهد/ ۲۴۳.
۱۰۰- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.	۹۰- المصلح المجاهد/ ۲۴۳.
۱۰۱- المصلح المجاهد/ ۱۲۹.	۹۱- المصلح المجاهد/ ۲۴۳.
۱۰۲- المصلح المجاهد/ ۱۲۷.	۹۲- المصلح المجاهد/ ۲۴۳.
۱۰۳- المصلح المجاهد/ ۱۲۷.	۹۳- المصلح المجاهد/ ۲۴۳.
۱۰۴- المصلح المجاهد/ ۲۴۳.	۹۴- المصلح المجاهد/ ۲۴۳.
	۹۵- المصلح المجاهد/ ۲۴۳.
	۹۶- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.

- ۱۲۱- حاشیه کفایه
۱۲۲- حاشیه کفایه
۱۲۳- حاشیه کفایه
۱۲۴- حاشیه کفایه
حسینی تهرانی^{۱۰۸}
۱۲۵- حاشیه کفایه
۱۲۶- حاشیه کفایه
۱۲۷- حاشیه کفایه
۱۲۸- حاشیه کفایه
۱۲۹- حاشیه کفایه
۱۳۰- حاشیه کفایه
۱۳۱- حاشیه بر کفایه
۱۳۲- حاشیه بر کفایه
در نقباء البشر ص ۱۵۲ گوید: عالم فقیه و رع جلیل ... و کان صالحاً حقیقاً زاهداً
متجنباً للریاسة والزعامه^{۱۱۶}
۱۳۳- حاشیه کفایه
بن شیخ ابوالقاسم (م ۱۳۵۳)
از شاگردان صاحب کفایه و سید محمد کاظم یزدی و آقا ضیاء عراقی (رضوان الله علیهم
اجمعین) است^{۱۱۷}

.....

- ۱۰۵- المصلح المجاهد/ ۲۴۳.
۱۰۶- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.
۱۰۷- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.
۱۰۸- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.
۱۰۹- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.
۱۱۰- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.
۱۱۱- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.
۱۱۲- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.
۱۱۳- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.
۱۱۴- المصلح المجاهد/ ۱۲۸.
۱۱۵- بزرگان و سخن سرايان همدان/ ۲۴۴.
۱۱۶- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ج ۳ ص ۳۲.
۱۱۷- دیوان شیخ عبدالحسین عاملی ص ۱۲.

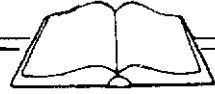
- ۱۳۴- شرح الكفاية سيد ابوالحسن بن سيد محمد اصفهاني موسوي^{۱۱۸}
- ۱۳۵- شرح الكفاية في توضيح مشكلاتها سيد محمد تقى جلالى^{۱۱۹}
- ۱۳۶- شرح على الكفاية ابوالحسن بن محمد طاهر العاملى (زنده در ۱۱۱۲ق):^{۱۲۰}
- ۱۳۷- شرح كفاية الاصول شيخ مهدى بن ابراهيم بن هاشم جرموقى كاظمى (م ۱۳۳۹ق)^{۱۲۱}
- ۱۳۸- شرح بر كفاية شيخ عبدالحسين فقيهى^{۱۲۲}
- ۱۳۹- شرح بر مباحث الفاظ و برائت كفاية شيخ محمد لاكانى^{۱۲۳}
از شاگردان مرحوم آيت الله خوانسارى و مرحوم آيت الله حجت و مرحوم آيت الله صدر و مرحوم آقايضاى عراقى و مرحوم آيت الله اصفهاني است.
- ۱۴۰- شرح و حاشيه بر كفاية الاصول شهيد سيد عبدالحسين دستغيب شيرازى (م ۱۳۶۰) ^{۱۲۴}
- ۱۴۱- شرح بر كفاية آقا سيد مهدى آل طيب بن سيد محمد تقى جزايرى موسوى (م ۱۳۶۲ق)^{۱۲۵}
از شاگردان آقا سيد بزرگ آل طيب و شيخ محمد كاظم شوشترى و شيخ محمد رضا دزفولى بود و مرجعيت اهالى شوشتر را به عهده داشت.
- ۱۴۲- شرح كفاية شيخ محسن حرم پناهى.

- .....
- ۱۱۸- مرگى در نور/ ۳۵۲، معارف الرجال ج ۴۸/۱.
- ۱۱۹- مرگى در نور/ ۳۵۲.
- ۱۲۰- معجم المؤلفين ج ۲۵/۲.
- ۱۲۱- احسن الوديعه ج ۱۸۳/۱، علماء معاصرين/ ۱۲۶، الاعلام ج ۲۵۵/۸، الذريعة ج ۹۰/۲ و ۱۸۸/۱۶.
- ۱۲۲- آثار الحجّة ج ۵۶/۲.
- ۱۲۳- گنجينه دانشمندان ج ۱۹۰/۵.
- ۱۲۴- همان مصدر ج ۴۴۴/۵.
- ۱۲۵- گنجينه دانشمندان ج ۴۱۴/۵، دائرة المعارف تشيع ج ۱۹۶/۱.

- ۱۴۳- شرح استدلالی بر کفایه شیخ ابوالفضل خوانساری.
- ۱۴۴- شرح کفایه سید مهدی لاجوردی حسینی بن سید ابوالفضل.
- ۱۴۵- شرح کفایة الاصول سید محمد حسن نجفی بن سید محمد معروف به آقا نجفی قوجانی (م ۱۳۶۳ق) ۱۲۶
- ۱۴۶- شرح کفایة الاصول شیخ محمد رضا فرزند شیخ طاهر آل فرج الله ۱۲۷
- ۱۴۷- شرح کفایه آقا شیخ اسماعیل معزی (معروف به پشمی) فرزند محمد حسن، (م ۱۳۶۳) شارح از شاگردان آخوند خراسانی و آقا شیخ هادی طهرانی و از مدرسین مدرسه نوریه اصفهان بوده و در فصل خصوصیات و افتاء از مددکاران آخوند فشارکی در اصفهان بوده است. ۱۲۸
- ۱۴۸- شرح کفایة مولانا حافظ بشیر حسین. ۱۲۹
- ۱۴۹- شرح کفایة شیخ محمد قاینی (معروف به فاضل)
- آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی در اجازه اجتهادی که به او داده می نویسد: فان جناب العالم العامل عماد العلماء العاملين و سناد الفقهاء الراشدين جامع المعقول والمنقول حاوی الفروع والاصول علم الاعلام رکن الاسلام الشیخ الثقة الجلیل السند والرکن الامین المعتمد... ۱۳۰
- ۱۵۰- شرح الكفایة شیخ محمد اسماعیل اصفهانی (م ۱۳۶۳) ۱۳۱
- ۱۵۱- شرح الكفایة شیخ مهدی مرایاتی (م ۱۳۴۳) وی ارجوزه ای هم در نظم کفایه در ۳۰۰۰ بیت دارد ۱۳۲
- ۱۵۲- شرح الكفایة شیخ محمد کاظم شمشاد ۱۳۳

- .....
- ۱۲۶- سیاحت غرب (مقدمه) / ۵۷.
- ۱۲۷- دایرة المعارف تشیع.
- ۱۲۸- تذکرة القیور / ۱۳۶.
- ۱۲۹- تذکره علمای امامیه پاکستان / ۶۶.
- ۱۳۰- الدررة النحفية فی الخمس والزکاة (مقدمه).
- ۱۳۱- المصلح المجاهد / ۳۸.
- ۱۳۲- المصلح المجاهد / ۱۳۰.
- ۱۳۳- المصلح المجاهد / ۱۳۲.

- ١٥٣- شرح الكفاية شيخ هادي زين العابدين (م ١٣٩٠) ١٣٤
- ١٥٤- شرح الكفاية شيخ محمد بن شيخ مهدي زين العابدين ١٣٥
- ١٥٥- شرح الكفاية شيخ علي بن شيخ محمد رضا بن شيخ هادي ١٣٦
- ١٥٦- شرح الكفاية سيد عبد الكريم بن سيد محمد علي بن محمد حسن ١٣٧
- ١٥٧- شرح الكفاية شيخ علي بن اسماعيل بن جبار اروي ١٣٨
- ١٥٨- شرح الكفاية شيخ عبدالعالي بن شيخ محمد حسن ١٣٩
- ١٥٩- شرح الكفاية شيخ علي بن ميرزا حسين ١٤٠
- ١٦٠- شرح الكفاية شيخ عبدالله بن شيخ محمد علي ١٤١
- ١٦١- شرح الكفاية سيد كاظم بن سيد ابوالحسن لكهنوي ١٤٢
- ١٦٢- شرح الكفاية سيد ابراهيم ابهرى زنجاني ١٤٣
- ١٦٣- شرح الكفاية الاصول شيخ عبدالله نعمه فرزند شيخ محمد علي بن يحيى (متولد ١٣٣٤) ١٤٤ مربوط به اصول لفظيه است
- ١٦٤- شرح كفايه سيد محمد كمالي فرزند حاج سيد موسي (مشهور به كلانتري) ١٤٥
- ١٦٥- صرف العناية في حل معضلات الكفاية سيد محمد مهدي خوانساري
- اصفهانى كاظمى (م ١٣٩١ ق) ١٤٦
- مؤلف مى نويسد: «بنائنا فى هذا الشرح اولاً توضيح مجملاتها وفتح مففلاتها و ثانياً ايراد بعض الفوائد الدقيقة والنكات الخفية الجديرة بالقبول».
- استاد او آيت الله محمد هادي حسيني خراسانى حائرى مى نويسد: تلميذى الرشيد قرة عينى السيد لسان سرى وعلنى و محل الروح من بدنى العالم العادل والفاضل الفاصل الورع الثقة الامين العلامة الكبير والعلم الشهير. ١٤٧
- .....
- ١٣٤- المصلح المجاهد/١٣٢ .
- ١٣٥- المصلح المجاهد/١٣٢ .
- ١٣٦- المصلح المجاهد/١٣٣ .
- ١٣٧- المصلح المجاهد/١٣٣ .
- ١٣٨- المصلح المجاهد/١٣٣ .
- ١٣٩- المصلح المجاهد/١٣٣ .
- ١٤٠- المصلح المجاهد/١٣٣ .
- ١٤١- المصلح المجاهد/١٣٣ .
- ١٤٢- المصلح المجاهد/١٣٣ .
- ١٤٣- المصلح المجاهد/١٣٣ .
- ١٤٤- شعراء انقرى ج ٥/٥٤٨ .
- ١٤٥- بزرگان و سخن سرايان همدان/٢٤١ .
- ١٤٦- علماء معاصرین /٢٤٣. ريحانة الادب ج ٢/١٩١ .
- ١٤٧- معجم القبور /٢٧. احسن الوديعه ج ١/١٨٥ .

۱۶۶- علم الهدایة فی شرح الکفایة ابراهیم علومی فرزند حاج جلیل (م) (۱۳۵۶ش)

ادیب و محقق بوده است. شرح قسمتی از کتاب یاد شده، عربی یک جلد. ۱۴۱

۱۶۷- مراحل الکفایة شیخ حسین شیخ محمد الصغیر^{۱۴۹}

۱۶۸- مصباح الهدایة و مفتاح الکفایة عزالدین محمود بن علی کاشانی بلخی نطنزی.

۱۶۹- مصباح الهدایة سید شهاب الدین حسینی مرعشی نجفی^{۱۵۰}

۱۷۰- نهایة المأمول شیخ مرتضی بن محمد بن حسن مظاہری اصفهانی.^{۱۵۱}

۱۷۱- نهایة المأمول سید هادی اشکوری

از تقریرات استاد خود مرحوم آقا ضیاء الدین عراقی است.^{۱۵۲}

۱۷۲- نهایة فی شرح و تحریر الکفایة شیخ عبدالعزیز جواهری.^{۱۵۳}

۱۷۳- نهایة المأمول فی شرح کفایة الاصول عبدالنبی نجفی عراقی فرزند محمد علی بن میرزا آقا (م) (۱۳۸۵ق)

۲ جلد و هر جلدی معادل صلوة جواهر

معظم له در سال (۱۳۶۶ق) در قم سکونت گزید و به تدریس خارج فقه و اصول پرداخت.

۱۷۴- نکت الکفایة شیخ محمد حسین سبحانی بن حاج محمد جعفر

(م) (۱۳۹۲ق)

تعلیقہ مختصری است کہ اکثر آن را در زمان حیات صاحب کفایہ نوشته و در (۱۳۳۰) از آن فراغت یافته است استادش آقا ضیاء الدین عراقی در اجازه ای کہ به او داده می نویسد:

العالم العامل و الفاضل الكامل بحرالتقی و علم الهدی جامع المعقول و المنقول حاوی الفروع و الاصول فخر الفضلاء الفخام و افتخار الفقهاء القمقام شیخنا المکرم و مولانا

.....

۱۵۱- الذریعة ۶/۱۸۷.

۱۴۸- تاریخ اردبیل و دانشمندان ج ۲/۱۱۲.

۱۴۹- مرگی در نور/۳۴۹.

۵۳- مرگی در نور/۳۵۱.

۱۵۰- مشاہیر دانشمندان اسلام ج ۴/۱۱۲.

از جلد اولش ۵۰ صفحه چاپ شده.

الاعظم - قد هاجر عن وطنه فجدو اجتهد الى ان بلغ درجة الاجتهاد

وى تعليقه اى هم بر رسائل دارء
نخبة الازهار من احكام الخيار ص ١٥

١٧٥- نظرات فى الكفاية سيّد عبدالرسول بن سيّد عبدالحسن، ١٥٤

١٧٦- وسيلة الوصول شيخ محمّد تقى بن شيخ يوسف فقيه، ١٥٥

١٧٧- الوقاية من اخطاء الكفاية شيخ محمّد خالصى، ١٥٦

١٧٨- الوافى فى شرح الكفاية سيّد عبدالمحسن بن صدرالدين فضل الله، ١٥٧

١٧٩- الوقاية فى حاشية الكفاية ابوالحسن بن ابراهيم لكنهورى تقوى

مؤلف از شاگردان مرحوم آخوند بوده است، ١٥٨

١٨٠- وقاية المحصول فى شرح كفاية الاصول سيّد هبة الدين محمد على

شهرستانى فوزند سيّد حسين (م ١٣٨٦ق).

ترجمه اين نابغه شهر اسلامى در اكثر كتب تراجم و مجلات چاپ شده است و

مرحوم سيد محمد مهدى علوى سبزوارى كتاب مستقلى تحت عنوان «نابغة العراق» درباره ايشان و اقدامات و تأليفاتش نوشته است. ١٥٩

تقريرات مرحوم آخوند را به احسن اسلوب جمع و تأليف نموده اند.

١٨١- الوقاية فى حاشية الكفاية سيّد ابوالحسن تقوى (م ١٣٥٥)

عالم فقيه و مرجع للتدريس والفتيا ١٦٠

١٨٢- الهداية شيخ عبدالحسن آل شيخ اسدالله ١٦١

.....

١٥٤- مرگى در نور / ٣٥٢.

١٥٥- الذريعة ج ٦ / ١٨٧. مرگى در نور / ٣٤٧. معجم مؤلفى الشيعة / ٢٨١.

١٥٦- مرگى در نور / ٣٥٢.

١٥٧- مرگى در نور / ٣٥٢.

١٥٨- الذريعة ٢٥ / ١٣٤. اعلام الشيعة ج ١ / ٣٤. معجم مؤلفى الشيعة / ٤١٩. علماء معاصرين / ٢٩٠.

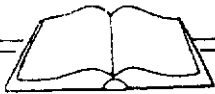
معجم المؤلفين ج ٣ / ١٩٥.

١٥٩- ريحانة الادب ج ٤ / ٣٠٩. علمائى بزرگ شيعة از كلينى تا خمينى / ٤٢٧. اسلام و هيئت

(مقدمه) ٨٧.

١٦٠- المصلح المجاهد / ٢٦.

١٦١- المصلح المجاهد / ١٢٥.

۱۸۳- الهدایة الی الکفایة سید جعفر بن سید محمد شبیر. ۱۶۲

۱۸۴- هدایة الفحول فی شرح کفایة الاصول سید هادی خراسانی حائری

وی از شاگردان مرحومین علمین صاحب کفایه و میرزا محمد تقی شیرازی بوده است و حاشیه ای هم بر کفایه دارد. ۱۶۳

در ترجمه ایشان سبطش کتابی بنام سیره آیه الله الخراسانی نوشته است.

- هدایة العقول فی شرح کفایة الاصول سید فتاح شهیدی ۳ جلد (ذریعة ۱۸۵/۲۵)

فصل سوم: تلخیص و تنقیح

۱۸۵- تلخیص الکفایة سید محمد عصار (م ۱۳۵۵ق) ۱۶۴

۱۸۶- تلخیص الکفایة شیخ محمد صالح حائری معروف به علامه

مازندرانی (م ۱۳۴۶ق). ۱۶۵

۱۸۷- تنقیح الکفایة محمد حسین کاشف الغطاء (م ۱۳۷۳ق)

وی از علمای روشن ضمیر و مبارز شیعه است. ۱۶۶

فصل چهارم: شروح و ترجمه های کفایة الاصول به فارسی

۱۸۸- تحریر الفصول فی شرح کفایة الاصول سید محمد جواد ذهنی تهرانی

تاریخ نشر ج ۱ (۱۳۶۵ش) ۶۸۲ ص تا آخر مبحث اجزاء

انتشارات حاذق، قم

ج ۲ از «فصل فی مقدمة الواجب» در ۸۷۲ صفحه و ج ۳ از المقصد الثالث فی

المفاهیم در ۴۳۳ صفحه

۱۸۹- ترجمه کفایة الاصول شهید شیخ عمادالدین کریمی بیژنی راد

معظم له نماینده مجلس شورای اسلامی بوده و از شهدای ۷۲ تن می باشد. ۱۶۷

.....

۱۶۲- مرگی در نور/ ۳۴۹.

۱۶۳- معارف الرجال ج ۳/۲۳۳. علماء معاصرین/ ۲۴۴.

۱۶۴- الذریعة ج ۲۶/۲۳۲.

۱۶۵- الذریعة ج ۴/۴۲۵.

۱۶۶- مقدمة «این است آئین ما». شعراء القرى ج ۸/۱۳۲. ماضی النصف و حاضرها ج ۳/۱۸۵.

۱۶۷- شهدای روحانیت شیعه در یکصد ساله اخیر ج ۱/۳۶.

- ۱۹۰ - خودآموز کفایه عبدالکریم بن ابراهیم خوئینی (م ۱۳۷۲ق)
در کتاب الفهرست لمشاهیر علماء زنجان می نویسد:
من اجلاء تلامذة الاخوند صاحب الکفایة، محقق ورع جلیل القدر
کتابفروشی مصطفوی، قم، تاریخ اتمام ج ۱ دوشنبه ۲۵ شهر شوال المکرم سال
۱۳۳۱ هـ) ^{۱۶۸}
- ۱۹۱ - خودآموز کفایه زین الدین (جعفر) زاهدی
تاریخ انتشار ج ۱ سال (۱۳۶۲ش) ناشر: کتابفروشی جعفری مشهد، ۶۱۶ ص
جلد اول در مباحث الفاظ و مفاهیم
- ۱۹۲ - خودآموز کفایه یا حاشیه های توضیحی مصطفی زمانی نجف آبادی
۱۹۳ - شرح فارسی بر کفایة الاصول حاج سید محمد علی ابطحی فرزند سید
مهدی حسینی (م ۱۳۷۲ق) ^{۱۶۹}
- ۱۹۴ - شرح فارسی کفایة الاصول محمدحسین نجفی دولت آبادی اصفهانی ،
چاپخانه علمیه قم ۴ جلد، ۳ جلد آن مباحث الفاظ

فصل پنجم: نظریه تنی چند از اساتید محترم حوزه علمیه در مورد بهترین شرح و حواشی بر کفایة اصول

از استاد محقق جناب آقای حاج آقا موسی شبیری زنجانی سؤال شد که بهترین شرح بر
کفایه به نظر حضرتعالی کدام است. ^{شش کلمه از آن بی طاعت فرنگی}
فرمودند: برای غیر مبتدی ها بطور مطلق نمی شود معرفی کرد، اما برای مبتدین،
عنایه الاصول آقای فیروزآبادی مناسب می باشد چون قلمش خوب است، و حشو و زوائد ندارد و
از نظر فهم مطلب هم خوب است و برای کمی بالاتر، مرحوم آیت الله داماد، حاشیه
مرحوم ایروانی را می پسندید، و از خیلی ها شنیده ام که حاشیه قوچانی را می پسندند.
از استاد عالیقدر سید محمدحسن لنگرودی درباره بهترین شرح بر کفایة الاصول پرسش
کردیم فرمود:

.....
۱۶۸ - الذریعة ج ۳۵/۱۴. معجم مؤلفی الشیعة / ۱۹۸. مؤلفین کتب چاپی ج ۳/ ۹۲.

۱۶۹ - تذکرة القبور.

بهترین شرح توضیحی، شرح شیخ عبدالحسین رشتی است و شرح مرحوم حاج شیخ محمدحسین اصفهانی هم شرح علمی خوبی است و منتهی الدرایه آقای مروج هم شرح توضیحی خوبی است گرچه مفصل است.

و نیز از استاد حسین مظاهری از بهترین شرح کفایه سوال کردم فرمود:

اگر ذوق فلسفی داشته باشید شرح مرحوم حاج شیخ محمدحسین اصفهانی و الا شرح آقای فیروزآبادی را تهیه کنید.

و از استاد بزرگوارم جناب آقای حسین نوری پرسیدم کدام یک از شروح کفایه از بهترین شرحها محسوب می‌شوند؟

فرمود: باید توجه داشت که هیچ شرحی انسان را از شرح دیگری نیاز نمی‌کند، همانطور که هیچ تفسیری انسان را از تفاسیر دیگر مستغنی نمی‌سازد، زیرا هر یک در جنبه‌ای دارای مزیت می‌باشند، از این رو اگر شرح توضیحی مورد نظر باشد شرح آقای فیروزآبادی خوب است زیرا ضمن توضیح عبارات به نقل اقوال فصول و قوانین و تقریرات مرحوم شیخ می‌پردازد، و اگر شرح علمی مورد نظر باشد شرح مرحوم حاج شیخ محمدحسین اصفهانی خوب است و حاشیه مشکینی هم خوب است و نیز در توضیح عبارات، الوصول الی کفایه الاصول بد نیست.

از استاد محترم جناب آقای حاج شیخ جعفر سبحانی پرسیدم که برای کسی که یکی دو سال درس خارج را دیده باشد بهترین شرح و حاشیه بر کفایه کدام است؟

فرمودند: شرح، استعداد را ضایع می‌کند، زیرا در این صورت فکر و اندیشه برای حل مشکلات بکار نمی‌افتد و انسان پیوسته در مقابل غذای آماده بسر می‌برد البته این مطلب نه به آن معنی است که باید نگارش کتاب بصورت معقد و پیچیده باشد بلکه در عین اتقان در نگارش، باید کوشش کرد مطلب را از خود کتاب که طبعاً به صورت مختصر نوشته می‌شود استخراج نمود، اما از میان حواشی، حاشیه مرحوم حاج شیخ محمد علی حائری قمی خوب است و حاشیه مرحوم مشکینی از آن بهتر است و در سطح بالاتر حاشیه مرحوم حاج شیخ محمدحسین اصفهانی (نهایه الدرایه) حاشیه خوبی است.

از استاد توانا جناب آقای ناصر مکارم شیرازی (دام‌ظله) پرسیدم که برای کسی که یکی دو سال در درس خارج شرکت کرده باشد بهترین شرح و حواشی بر کفایه کدام است؟

فرمود: حاشیه توضیحی، حاشیه مرحوم مشکینی است که هم شاگرد شاگرد مرحوم آخوند بوده و هم در بیان و توضیح مقاصد کفایه و ریشه‌یابی مسائل خوب است، و دیگر حقائق الاصول مرحوم آقای حکیم است که ایشان در مختصر نوشتن مهارت دارد و شرح عمیق‌تر و مشکل‌تر، شرح مرحوم حاج شیخ محمدحسین غروی اصفهانی است. نظر مبارک استاد عالیقدر حوزه جناب آقای حاج سیدمحمدباقر طباطبائی مشهور به سلطانی (سلمه الله) را جویا شدم.

فرمودند: هر یک از شروح و حواشی کفایه یک ملاکی دارد، از نظر دقت و مطالب علمی، حاشیه حاج شیخ محمدحسین اصفهانی و از نظر سادگی مطالب، حاشیه مرحوم مشکینی و جامع‌تر از همه حاشیه مرحوم سلطان العلماء است که متعرض نظرات مرحوم محقق نائینی و مرحوم آقا ضیاء الدین عراقی و اعلام دیگر شده است، البته مطالعه آن، حوصله می‌خواهد ولی از بقیه کتابها معنی است. و حاشیه استاد ما مرحوم حاج شیخ محمدعلی صفائی حائری هر چند که سادگی مطالب دارد، اما دقت نظر ندارد.

از استاد معظم جناب حاج شیخ جواد تبریزی راجع به بهترین شرح و حاشیه تحقیقی بر کفایه سؤال شد فرمودند:

بهترین حاشیه توضیحی و تحقیقی، حاشیه مرحوم مشکینی و از نظر تحقیق، تقریرات مرحوم آقای نائینی است.

استاد گرامی جناب آقای محمد مؤمن قمی در این خصوص فرمودند:

در مراحل ابتدائی به نظر می‌رسد حاشیه مشکینی حاشیه توضیحی همراه با تحقیق و خوبست و نیز از شروح خوب برای این مرحله حقائق الاصول مرحوم آقای حکیم و حاشیه مرحوم ایروانی است اما بهترین حاشیه برای مرحله نهائی حاشیه مرحوم حاج شیخ محمد حسین غروی اصفهانی می‌باشد.

و استاد محترم جناب آقای سید حسن طاهری خرم‌آبادی می‌فرمودند:

از میان حواشی موجود حاشیه مرحوم حاج شیخ محمد حسین غروی اصفهانی حاشیه‌ای علمی است و حواشی مرحوم مشکینی و فیروزآبادی و مرحوم آقای حکیم ضمن اینکه توضیحی است اظهار نظر هم در آنها یافت می‌شود.

بقیه در صفحه ۱۴۴